

ADA ŠKERL

*Bežijo ure in bežijo dnevi,
še preden se porazgube v spomine.*

Ada Škerl

Kako hitro so ubežale ure in dnevi od tistega pomladnega leta 1924, ko je zajokala v svet deklica, ki je večino časa preživela v Ljubljani, pozneje diplomirala kot slavistka, urednikovala pri založbi, poučevala na gimnaziji in preden se je upokojila, še živela kot samostojna književnica in lektorica. Predvsem pa je dodala (in še dodaja) nekaj bleščečih poetičnih zapisov, vrednih spomina, v slovensko literarno zakladnico. To je pesnica Ada Škerl.

**Bilo, življenje moje, si le čustev zmeda
in dvomov bolečina in prevar,
bilo si molk in krik, uživanje in beda,
zvodnik ljubezni moji in grobar.**

S temi verzi ste nagovorili življenje v neki pesmi, pa me zanima, ali je ta slika vašega življenja še takšna; ali ste drugačen človek, tudi veder, nasmejan, srečen?

Srečen je po mojem mnenju človek takrat, kadar ima rad druge ljudi, in glede tega sem zelo srečna. Od ljudi imam najraje drobižke, otroke. Sreča je tudi, če znaš v življenju skozi blato, grmičevje, ščavje in trnje vendarle najti vsaj ozko pot, po kateri lahko stopaš tudi ti. Jasno, da te na tej poti še zmeraj kaj boli; so stvari, ki jih nikoli ne pozabiš, ker jih preprosto ne moreš pozabiti, ki so bile mogoče zasidrane vate že v otroških letih, v mladosti, pa si srečen, da jih zmoreš prikriti z nasmeškom, z molkom. Nikoli nisem bila taka egoistka, da bi govorila o sebi, raje poslušam druge. Poslušanje je zelo bogata šola, ki te nenehno bogati. To je tudi svojevrstna sreča. A poznam še tretjo srečo. Srečo, da lahko napišeš verz, kakšno pesem. Zase vem, da nisem začela pisati za nikogar, zase. Zase, a ne iz egoizma, temveč iz neke potrebe, ki bi jo težko opredelila. Med okupacijo sem pisala različne pesmi o vsem, kar me je prizadevalo in bolelo. Ja, leta okupacije. Takrat nisi pomislil nase. Enostavno se nisi spomnil, da živiš neko mladost. Tako so minila najlepša leta. Po osvoboditvi študij in srce in ljubezen.

Ko sva ravno pri ljubezni, vaša prva zbirka izraža pravzaprav hrepenenje, čakanje, pričakovanje, neuresničeno ljubezen. Nekateri jo imenujejo tudi zasebni dnevnik intimnih izpovedi, ki je za tisti zgodnji povojni čas predstavljal dvomljivo temo. To je zbirka Senca v srcu. Ali so imele te pesmi »za osnovo« resnično zgodbo? Kako gledate danes na ta prvenec?

Kako gledam danes na to zbirko? Pravzaprav nič drugače kot takrat. Ko je bila zbirka pripravljena, sem imela še precej drugih pesmi. A ker je zbirka posvečena resničnemu človeku, ki je resnično umrl, sem hotela, da so v njej samo te pesmi, zaokrožena celota. Njegovi starši so mi dovolili, da lahko zbirko javno posvetim njemu, česar pa – ne vem zakaj – nisem storila, a sem ravnala prav. Čemu bi mazali še spomin na človeka, ki je meni pomenil, kar mi je pomenil, ko pa je drugim pomenilo samo to, ali si bil na politični liniji. Nisi šel v njihov predalček, v redu, nisi šel. Vse je bilo zelo umazano. Vse, razen nekaterih redkih ocen. Nekdo je na primer napisal, da se »psihopatološko naslajam« nad žalostjo in obupom; nekdo drug pa je »ugotovil«, da so pesmi sicer lepe, ampak »to nikakor niso pesmi mladince današnjih dni«. In tako dalje. Jaz pa sem bila samo žalostna in sem hrepenela po topli besedi. Vse je bilo nekako nadaljevanje leta 1947, ko smo imeli v balkonski dvorani Univerze prvi literarni nastop vseh študentov, medicine, filozofije, slavistike in drugih. Pred nastopom mi je France Kosmač rekel: »Ada, samo dvoje se lahko zgodi, ali te bodo sprejeli ali pa izžvižgali«. Pa me niso izžvižgali, sprejeli so me lepo. Potem smo odšli v kavarno Slon. Jasno, mlad med mladimi. Takrat je nekdo rekel, naj prinesem pesmi, ki sem jih brala, da jih bodo tiskali v Mladini. In to natanko tisti človek, ki je dotlej vse pesmi, ki sem jih pošiljala, po najkrajšem postopku zmetal v koš. A k naši mizi je prišel – mislim da Juš Kozak – in me povabil k njim, starejšim književnikom. Spominjam se samo še Mileta Klopčiča in Ferda Kozaka. Ferdo Kozak je bil glavni urednik revije Novi svet in tudi on je želel objaviti moje pesmi. Tako se je začelo, prišel si v neko revijo. Pozneje me je tiskala tudi Mladina, čeprav za večino nisem bila dobrodošla, saj nisem pisarila o krampih in lopatah. Nihče pa te ni vprašal, kaj si v resnici, v bistvu, ali si res »malomeščan-

sko deklet« (spet v eni od ocen), ki nima kaj iskati v tem čudovitem času po osvoboditvi. Takrat sem študirala – poleg slavistike – dramaturgijo na Igralski akademiji in sem se prijavila v kulturniško skupino za progo Samac–Sarajevo. Hotela sem se namreč na lastne oči prepričati, kakšen je tisti toliko in tolikokrat opevani elan brigadirjev, kako so vsi neskončno veseli in srečni in skačejo od navdušenja. Pa sem videla le zgarane obraze in krvave žulje. Če bi prelila v pesmi, kar se je zajedlo takrat vame, bi me najbrž zaprli. Zaprli za resnico. Imam pač to smolo, čisto osebno smolo, da se vse, kar je grenkega in trpkega, zažre vame in me ne spusti zlepa ali pa sploh nikoli. In boli. Bolečine pa se, vsaj jaz, skušam znebiti s tem, da jo realiziram na papirju, v pesmi. Včasih leta in leta nosim s seboj en sam verz, ki me ne uboga in noče na papir. Meni ne gre in nikoli ni šlo za frazarjenje in nikoli ne bi mogla napisati pesmi po naročilu. Najbrž ne bi izdala niti Sence v srcu, če me ne bi povabil takratni Slovenski knjižni zavod, naj jim prinesem zbirko, ki jo je – zdaj ni več važno zakaj – nazadnje tiskala Mladinska knjiga.

Tukaj pred sabo imam Nevsakdanje potovanje pa Voščila, vaše pesmi za otroke, in zdi se mi, da niste preveč zadovoljni z njimi. To ni upravičeno, saj sta ti vaši zbirki že razprodani. V mojih zgodnjih letih smo tudi radi prebirali vaš prevod Baba Dijen in Košček Sladkorja. Nevsakdanje potovanje pa se zdi posebej aktualno, saj danes tudi pogosto potujemo v Celovec in Trbiž. Pravzaprav sem hotela vprašanje navezati na vaše otroštvo in vašo zgodnjo mladost. Vi ste se rodili v Ljubljani, živeli stalno v Ljubljani, mestni otrok ste. Kako je bilo takrat, kako vi čutite ta leta in kako se jih spominjate?

Če govoriva samo o mestnem življenju, mi to mestno življenje ni nudilo ničesar prijetnega, pa tudi otroška leta mi pravzaprav niso podarila ničesar lepega. To so spet tisti spomini, ki se jih ne morete otresti, ki so v vas, in ki so vas izoblikovali v to, kar v bistvu ste. A sem človek, ki zna – kar je znala moja mama imenitno – vso grenkobo, vse bolečine, spraviti vase, ne kazati, ne s tem obremenjevati drugih. Naj povem le, da nas je oče zapustil, ko sem imela komaj pet let. Naj bo dovolj!

Vendar se je ta hči pogumno prebijala skozi življenje, diplomirala in postala profesorica in službovala v Škofji Loki. Kaj je bilo, če primerjava, težje, biti dober dijak pred katedrom ali dobra profesorica za njim?

Na Loko, kar se otrok tiče, imam čudovite spomine. Zelo smo se razumeli, otroci so bili enkratni. Topli, pristrčni in polni naravnost ganljive zaupljivosti. Upam, da jih nisem nikoli razočarala, ne kot pedagoginja in ne kot človek. No, po treh letih sem odpovedala službo v Loki – a ne zaradi otrok, – nisem pa vedela, da te lepo odpíšejo, če se samovoljno odpoveš določenemu službenemu mestu. Tri naslednja leta sem bila brez službe. Edina sreča je bila, da sem bila socialno zavarovana in so mi prek Društva književnikov tekla leta za pokojnino. Sicer pa sem – po zaslugi Branka Hofmana – pisala predvsem knjižne recenzije za mariborski Večer, pa še marsikaj, če se je le kdo spomnil name. Treba je bilo živeti.

Pravzaprav ste opravljali zanimiva dela; no, eno od teh, ki ste ga najdlje opravljali, je bilo lektorstvo na takratnem Radiu Ljubljana. Zakaj ste se za to delo odločili? Ali ste se dobro počutili pri tem delu

zaradi dinamičnosti ali je k temu prispevalo okolje, sodelavci, da ste navsezadnje ostali Radiu toliko časa zvesti?

Na Radiu sem bila kar 23 let, čeprav se nisem prostovoljno odločila za lektorstvo. Lagala bi, če bi rekla, da si nisem želela priti v literarno redakcijo, a vrata vanjo so se mi odprla samo takrat, kadar sem tja prinesla kakšen tekst. No, pa je minilo tudi to.

Takrat ste imeli več časa za drugo delo, na primer za prevajanje. Veliko ste prevajali tudi za Radio. Iz katerih jezikov?

Prevajala sem iz francoščine in srbohrvaščine. Prevedla sem nekaj romanov, predsem pa precej poezije. Najbolj mi je pri srcu pokojni belgijski pesnik Maurice Carême, pa čudovita Desanka Maksimović, pa hrvaški pesnik Zvonimir Balog, in še veliko, veliko drugih.

Prevajate prozo in poezijo. Predvidevali bi, da je prevajanje proze lažje opravilo. Poezijo je verjetno težje prevajati.

Prav imate, poezijo je vsekakor težje prevajati, je pa lepše. Seveda govorim v svojem imenu. Pri prozi lahko poiščete katerokoli primerno besedo, medtem ko poezija zahteva pesniški jezik. Prevajalec tudi nima nobene pravice, da avtorja uniči ali razvrednoti. Res pa je nekaj, čimbolj preprosta je pesem, težje jo prevedesh. Spomnim se, da sva s pokojnim Cenetom Vipotnikom rekla: dajva, prevediva eno Baudelairevo pesem in bova primerjala prevod. Odločila sva se za Albatrosa. Cene je pesem prevedel, jaz ne. Vedela sem, o čem pesem govori, kako pa naj jaz to povem s svojo nerodnostjo in še bolj nerodnim jezikom, pa niti po naključju. V tolažbo mi je Cene podaril svoj prevod in sva končala z Baudelaireom. Takrat ni nastalo nič.

Nastalo pa je nekaj drugega. Vas je prevajala tudi Desanka Maksimović. Kako ste vi zadovoljni s prevodi svojih pesmi?

Dragoceni so mi njeni prevodi in mi pomenijo svetel spomin na najina bogata in topla srečanja. Kot bi se srečala z lastno materjo. Hranim pa tudi prevod svoje pesmi, ki jo je prevedel Venio Pilon. Prišel je iz Pariza: sedela sva v kavarni Union, on je narekoval, jaz pisala, nato se je še podpisal, in zdaj imam tudi spomin nanj. Pa bolgarski pesnik Panteleev! Tudi njemu hvala za prevode. In še marsikomu.

Po literarni plati poznate veliko pisateljev, pesnikov. Se kaj družite s kolegi, pesniki? Se kaj srečujete in dobivate tudi s kolegicami?

Ne dobivam se z nikomer, ti časi so minili. Včasih pa so bogatili moje življenje pogovori s Filipom Kumbatovićem, Miškom Kranjcem, Cirilom Kosmačem, France-
tom Bevkom, Lili Novy, Desanko Maksimović, in še z mnogimi, mnogimi. Da, ti časi so minili. Zlati časi druženj in duševnega bogatenja! Sem pa zmeraj vesela, če kdaj koga srečam.

Kaj pa mislite o Ljubljani kot mestu. Ljubljana vam je tako rekoč usojena, zapisani ste Ljubljani, vedno ste živeli v njej. Ali ste zelo navezani nanjo, je za vas prijazna?

Na Ljubljano sem zelo navezana, čeprav ne vem zakaj, in ne bi mogla živeti drugje, razen morda v Amsterdamu. Koliko časa bi vzdržala v Amsterdamu, ne vem, čeprav je mesto prijazno in simpatično. Odstrete zavese, a ne kot pri nas, ko nas od zunanjega sveta ločita najmanj dve zavesi, da ja ne bi kdo pokukal v stanovanje. A kjerkoli sem, me vleče v Ljubljano, pa ne zato, ker sem se tukaj rodila, temveč ker je mesto skrilo tudi moje spomine, temne ali svetle, saj je vsak spomin dragocen.

Zanimivo je, da o Ljubljani niste pisali. Pisali pa ste pesmi o Grčiji. V vaši zbirki Obledeli pasteli ste nekaj lepih pesmi posvetili tej mediteranski deželi. Ali ste veliko potovali, ali je bilo bolj naključje, da so nastale te pesmi o Grčiji?

Potovala sem le v Avstrijo, Nemčijo, Holandijo, Belgijo, Veliko Britanijo, Italijo in Grčijo. O vseh deželah seveda nisem pisala pesmi, čeprav je vsaka dežela vredna opesnitve. Pa tudi zato ne, da se ne bi kdo obregnil, da sem začela pisati itinerarije.

Če se vrneva domov v sedanost, bi me zanimalo, ali se v vaši duši, v vaši sobi, na vaši mizi še kaj pripravlja? Govorili sva namreč o dveh zbirkah, a pravijo, da gre v tretje rado, pa bi pričakovali, da boste v zakladnico slovenske poezije priložili še kakšen kamenček, kakšen stebriček.

Mislím, da bo bolj kamenček. Pravzaprav je vaše vprašanje zanimivo, kot da bi vedeli, da sem se pred kratkim prav o novi zbirki pogovarjala s pesnikom Kajetanom Kovičem, saj sta bili obe prejšnji razprodani že pred mnogimi leti. Napravila bi izbor iz obeh zbirk in dodala še kakšen »kamenček«, vse skupaj pa bi poimenovala Temna tišina. Potem pa naj gre med ljudi, med tiste redke, a dragocene ljudi, ki jim poezija še vedno kaj pomeni. Bojim pa se, da ta čas ni najbolj naklonjen ne pesnikom ne poeziji. Kultura pa je že tako bila vedno pastorek, od vseh odrinjen, in bo še dolgo. Sploh pa, ali je morda že kdaj kakšnega književnika pričakala množica navdušencev, kadar se je vrnil s kakšnega uspešnega brezplačnega literarnega nastopa in mu odobravajoče vzklikala dobrodošlico?!

Pogovor s pesnico Ado Škerl o njenih življenjskih in ustvarjalnih trenutkih je bil zasnovan pred izidom retrospektivne zbirke Temna tišina (izšla leta 1992) za Radio Slovenija Program ARS, pripravila pa ga je Gita Vončina.